

Pl. ÚS 4/94

1. Smyslem práva na veřejné projednání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů, směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti. Tato verifikace v případě svědecké výpovědi obsahuje dva komponenty: prvním je prověření pravdivosti skutkových tvrzení, druhým je potom možnost prověření věrohodnosti svědka. Instituce anonymních svědků tudíž omezuje možnost obžalovaného verifikovat pravdivost vůči němu směřující svědecké výpovědi, protože vylučuje možnost vyjádřit se k osobě svědka a k jeho věrohodnosti. Omezuje tedy jeho práva na obhajobu, je v rozporu s principem kontradiktornosti procesu, s principem rovnosti účastníků.
2. K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize. Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. V případě závěru o opodstatněnosti priority jednoho ze dvou v kolizi stojících základních práv, je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do druhého z nich. Tento závěr lze odvodit i z ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize.
3. Při závažném zásahu do práva obviněného na obhajobu, a tím i do principů spravedlivého procesu, bylo tudíž povinností zákonodárce hledat rovněž možnosti minimalizace takového zásahu.
4. Účelem trestního řízení není jenom "spravedlivé potrestání pachatele", účelem trestního řízení je rovněž "fair" proces. Existence řádného procesu je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu.
5. Zákonnou lhůtu, vymezující dobu trvání vazby, nutno tudíž považovat za lhůtu nezbytného omezení osobní svobody obviněného (resp. obžalovaného), u kterého platí presumpce nevinny, určenou orgánům činným v trestním řízení pro ukončení tohoto řízení. Z uvedeného plyne, že při rozhodování o prodloužení vazby, kromě existence zákonného vazebního důvodu, nutno prokázat vážné důvody, v důsledku nichž v uplynulé lhůtě nebylo možno řízení ukončit.

Plénium Ústavního soudu České republiky

rozhodlo o návrhu skupiny poslanců na zrušení ustanovení § 55 odst. 2 , ustanovení, vyjádřeného v § 74 odst. 1 slovy "(§ 68 , 69 , 72 , 73 , 73a) , s výjimkou rozhodnutí o jejím prodloužení (§ 71 odst. 2 , 5) ,", a ustanovení § 209 zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů,

t a k t o :

Dnem 1. března 1995 se zrušují ustanovení § 55 odst. 2 , § 209 a ustanovení, vyjádřené v § 74 odst. 1 slovy "(§ 68 , 69 , 72 , 73 , 73a) , s výjimkou rozhodnutí o jejím prodloužení (§ 71 odst. 2 , 5) ,", zákona č. 141/1961 Sb. , o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění zákona č. 57/1965 Sb. , zákona č. 58/1969 Sb. , zákona č. 149/1969 Sb. , zákona č. 48/1973 Sb. , zákona č. 29/1978 Sb. , zákona č. 43/1980 Sb. , zákona č. 159/1989 Sb. , zákona č. 178/1990 Sb. , zákona č. 303/1990 Sb. , zákona č. 558/1991 Sb. , zákona České národní rady č. 25/1993 Sb. , zákona č. 115/1993 Sb. a zákona č. 292/1993 Sb.

O d ů v o d n ě n í

I.

Dne 10. 9. 1993 obdržel Ústavní soud České republiky návrh skupiny 41 poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky na zahájení řízení o zrušení ustanovení § 55 odst. 2 , části ustanovení § 74 odst. 1 , vyjádřené slovy "s výjimkou rozhodnutí o jejím prodloužení (§ 71 odst. 2 , 5) ,", a ustanovení § 209 trestního řádu , ve znění zákona č. 292/1993 Sb.

Podle § 42 odst. 3 a § 69 zákona č. 182/1993 Sb. zaslal Ústavní soud České republiky předmětný návrh k vyjádření Poslanecké sněmovně. Předseda Poslanecké sněmovny potvrdil stanovisko Poslanecké sněmovny, vyjádřené jejím hlasováním o návrhu zákona, a zdůvodnil závažnost přijaté novely trestního řádu . Ve svém vyjádření předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky zároveň potvrdil, a to v souladu s požadavky, obsaženými v ustanovení § 68 odst. 2

zákona č. 182/1993 Sb. , že zákon č. 292/1993 Sb. byl schválen potřebnou většinou poslanců Poslanecké sněmovny dne 10. listopadu 1993, podepsán příslušnými ústavními činiteli a řádně vyhlášen.

Podle § 42 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb. si Ústavní soud České republiky vyžádal jako listinné důkazy od Poslanecké sněmovny příslušný tisk a záznam sněmovního projednávání zákona č. 292/1993 Sb. , (Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, 1993, I. volební období, tisk č. 535, těsnopisecká zpráva o schůzi Poslanecké sněmovny, I. volební období, 14. schůze, 9.-11. listopadu 1993).

II. II/a

1. V souvislosti s ustanoveními § 55 odst. 2 a § 209 trestního řádu , ve znění zákona č. 292/1993 Sb., navrhovatelé namítají jejich rozpor s čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod , dále s čl. 14 odst. 3 písm. e) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech , a konečně s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod . Podle názoru navrhovatelů citovaná ustanovení trestního řádu jsou v rozporu s uvedenými ustanoveními Listiny základních práv a svobod a mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy České republiky , protože "anonymní výslech svědka vylučuje provedení důkazu postavením obviněného tváří v tvář svědkovi, jestliže jeho výpověď v závažných okolnostech nesouhlasí s výpovědí svědka a rozpor nelze vyjasnit jinak ... Vyloučením tohoto důkazního prostředku se omezuje zjištění skutkového stavu věci a pečlivé objasnění okolností, svědčících ve prospěch i v neprospěch obviněného (podle novelizovaného § 2 odst. 5 trestního řádu)." Navrhovatelé na podporu svého základního argumentu poukazují dále na neurčitost rozlišovacího znaku přípustnosti anonymního svědectví, vyjádřeného příslovcem "zjevně", a tedy na možnou zneužitelnost napadených ustanovení trestního řádu. V souvislosti s namítaným rozporem s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod navrhovatelé argumentují i judikaturou Evropského soudu pro lidská práva.

Předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky ve svém vyjádření k návrhu k odůvodnění citovaných napadených ustanovení trestního řádu uvádí: "Podle důvodové zprávy je smyslem navrhované novely trestního řádu kromě jiného poskytnout větší ochranu svědkům, vystaveným pro jejich výpověď nebo jen pro odhodlání svědčit verbálním i násilným útokům. V souladu s převažující tendencí i v evropských právních rádech se posiluje kontradiktornost řízení v procesu dokazování a více se přihlíží k zásadě rovnosti stran soudního procesu. ... Ze shora uvedeného vyplývá, že přijatá právní úprava vyjadřuje snahu sladit vzájemná práva a postavení na jedné straně svědka a na druhé straně obžalovaného. Zákon vychází z toho, že je třeba poskytnout svědkovi dostatečnou ochranu v případě, že mu hrozí reálné nebezpečí za to, že plní svoji zákonnou povinnost, aniž by tím na druhé straně bylo nějakým zásadním způsobem ohroženo právo obžalovaného na obhajobu."

2. Jelikož návrh argumentuje rozporem citovaných ustanovení trestního řádu nejen s Listinou základních práv a svobod , nýbrž také s mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy České republiky , nutno v první řadě poukázat na existující mezinárodní judikaturu k danému problému:

V případech, když byl navrhovatel odsouzen na základě svědectví anonymních svědků, jež obhajoba nemohla vyslechnout (Kostowski v. Netherlands (1989), Windisch v. Austria (1990)), Evropský soud pro lidská práva opakovaně konstatoval porušení čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod .

V těchto případech došlo na národní úrovni k odsuzujícímu rozsudku na základě svědectví anonymního informátora, přičemž tento pro výrok soudu stěžejní důkaz už nebylo možno vykonat při ústním jednání. Uvedená rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva umožňují tudíž dvojí interpretaci: První je odmítnutí anonymního svědectví v postavení možného usvědčujícího důkazu pro jeho rozpor s právem na obhajobu a s principy spravedlivého trestního procesu, vyjádřenými v čl. 6 Úmluvy , druhou je aplikace obecného principu ústnosti a veřejnosti, zavazujícího vykonat všechny důkazy v ústním jednání a umožnit tak obviněnému uplatnění jeho práv podle čl. 6 odst. 3

písm.d) Úmluvy.

3. Vývoj práv a svobod, zaručujících nedotknutelnost osobní svobody, byl nerozlučně spojen s vývojem jejich procesních garancí. Tento vývoj vedl k utvoření procesních principů nestranného řízení (práva na řádný proces).

Ústavní rámec procesních práv je obsažen jak v Listině základních práv a svobod, tak v mezinárodních smlouvách podle čl. 10 Ústavy České republiky.

Ustanovení § 55 odst. 2 a § 209 trestního řádu, ve znění zákona č. 292/1993 Sb., zavádějí v trestním procesu možnost použití anonymního svědectví jako usvědčujícího důkazu.

Smyslem práva na veřejné projednání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů, směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti. Tato verifikace v případě svědecké výpovědi obsahuje dva komponenty: prvním je prověření pravdivosti skutkových tvrzení, druhým je potom možnost prověření věrohodnosti svědka. Instituce anonymních svědků tudíž omezuje možnost obžalovaného verifikovat pravdivost vůči němu směřující svědecké výpovědi, protože vylučuje možnost vyjádřit se k osobě svědka a k jeho věrohodnosti. Omezuje tedy jeho práva na obhajobu, je v rozporu s principem kontradiktornosti procesu, s principem rovnosti účastníků, protože stejné omezení nezavádí pro obžalobu, a je tedy v rozporu s principy spravedlivého procesu.

Ústavní úprava základního práva či svobody v některých případech výslovně zmocňuje zákonodárce, aby za určitých podmínek, resp. z hlediska ústavně vymezených cílů, zákonem základní právo či svobodu omezil. V případě čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, jakož i v případě čl. 14 odst. 3 písm. e) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod tomu tak ale není. To znamená, že citovaná ustanovení Ústavy České republiky a mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy České republiky neposkytují zákonodárci prostor k omezení v nich obsažených základních práv a svobod.

K omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize. V těchto situacích je nutné stanovit podmínky, za splnění kterých má prioritu jedno základní právo či svoboda, a za splnění kterých jiné. Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody.

Z argumentace, obsažené ve vyjádření předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, lze dovodit, že do kontrapozice k základním právům, vyplývajícím ze spravedlivého procesu, klade práva na nedotknutelnost osoby svědka.

Při posuzování možnosti omezení základního práva či svobody ve prospěch jiného základního práva resp. svobody lze stanovit tyto podmínky, za jejichž splnění má prioritu jedno základní právo či svoboda:

První podmínkou je jejich vzájemné poměrování, druhou je požadavek šetření podstaty a smyslu omezovaného základního práva resp. svobody (čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod).

Vzájemné poměrování ve vzájemné kolizi stojících základních práv a svobod spočívá v následujících kritériích:

Prvním je kritérium vhodnosti, tj. odpověď na otázku, zdali institut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva). V daném případě lze přisvědčit zákonodárci, že institut anonymního svědka umožňuje dosáhnout cíl, tj. zabezpečit ochranu nedotknutelnosti jeho osoby.

Druhým kritériem poměrování základních práv a svobod je kritérium potřebnosti, spočívající v porovnávání legislativního prostředku, omezujícího základní právo resp. svobodu, s jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod. Odpověď na splnění kritéria potřebnosti v daném případě není jednoznačná: stát kromě legislativní konstrukce, umožňující anonymitu svědka, může k jeho ochraně použít i jiné prostředky (např. využití anonymní výpovědi pouze jako kriminalistického prostředku pro další vyšetřování, poskytnutí ochrany svědkovi atd.).

Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv. V posuzovaném případě jedním z nich je právo na řádný proces, zabezpečující právo na osobní svobodu, druhým je právo na osobní nedotknutelnost. Tato základní práva jsou prima facie rovnocenná.

Porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv (po splnění podmínky vhodnosti a potřebnosti) spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů. Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva (v posuzovaném případě jde o nárůst případů vyhrožování a zavražďování svědků ze strany organizovaného zločinu). Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod (právo na řádný proces je v této souvislosti součástí obecné institucionální ochrany základních práv a svobod). Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného (v daném případě možnost zneužití institutu anonymního svědka v trestním procesu). Hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.

Součástí porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv je rovněž zvažování využití právních institutů, minimalizujících argumenty podložené zásah do jednoho z nich.

Tak kupříkladu argument v neprospěch omezení jednoho základního práva možností zneužití této úpravy lze eliminovat minimalizováním tohoto negativního důsledku zakotvením dalších procesních podmínek rozhodování o něm.

Lze tudíž konstatovat, že, v případě závěru o opodstatněnosti priority jednoho před druhým ze dvou v kolizi stojících základních práv, je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do jednoho z nich. Tento závěr lze odvodit i z ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize.

V posuzovaném případě řada argumentů vypovídá ve prospěch institutu anonymních svědků: zejména argument empirický (nárůst organizované kriminality a s tím spojených případů ohrožování svědků), systémový (narušení akceschopnosti justice v důsledku ohrožování svědků), hodnotový (ochrana života a majetku občanů).

Při závažném zásahu do práva obviněného na obhajobu, a tím i do principů spravedlivého procesu, bylo tudíž povinností zákonodárce hledat rovněž možnosti minimalizace takového zásahu a zakotvit tomu odpovídající nástroje. Příklady takových nástrojů mohou být již zmíněné procesní mechanismy nebo stanovení výjimky z obecného principu volného hodnocení důkazu soudcem uložením povinnosti soudu při hodnocení výpovědi anonymního svědka zvlášť zkoumat, zdali byla soudu a účastníkům dána dostatečná příležitost se vypořádat s věrohodností svědka a s důkazní silou jeho výpovědi atd. Tyto příklady dokumentují skutečnost, že v rámci úpravy institutu anonymního svědka má zákonodárce prostor pro úpravu nástrojů, minimalizujících zásah do práva na obhajobu a práv, vyplývajících ze spravedlivého procesu. Volba nástroje, minimalizujícího zásah do základního práva resp. svobody, je již v kompetenci demokratického zákonodárce.

Lze tudíž konstatovat, že v § 55 odst. 2 a § 209 trestního řádu obsažené omezení práva na obhajobu nesplňuje podmínky, které nutno vyžadovat při kolizi dvou základních práv pro omezení jednoho z nich, zejména požadavek minimalizace zásahu, a je tudíž v rozporu s čl. 4 odst. 4, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Podle ustanovení § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb. se zákon nebo jeho jednotlivá ustanovení, u kterých Ústavní soud dojde k závěru o jejich rozporu s ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle čl. 10 Ústavy České republiky, zrušuje dnem, který Ústavní soud v nálezů určí. Uvedený institut umožňuje posunout den, kterým se zrušuje určité ustanovení zákona, za den vyhlášení nálezů, a tím poskytnout zákonodárci prostor k tomu, aby parciální nedostatek zákonné úpravy napravil. Z tohoto důvodu Ústavní soud České republiky stanovil den zrušení ustanovení § 55 odst. 2 a § 209 trestního řádu na 1. březen 1995, a tím zákonodárci poskytl časový prostor k novelizaci trestního řádu a k jeho doplnění o jím zvolený mechanismus, minimalizující zásah do práva obviněného na obhajobu, a současně tím umožnil, aby trestní proces

nezůstal po zrušujícím rozhodnutí Ústavního soudu bez institutu, chránícího svědka.

II/b

1. V souvislosti s ustanovením § 74 odst. 1 trestního řádu, ve znění zákona č. 292/1993 Sb., navrhovatelé namítají jeho rozpor s čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, dále s čl. 14 odst. 3 písm. e) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, a konečně s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Podle názoru navrhovatelů citované ustanovení trestního řádu je v rozporu s uvedenými ustanoveními Listiny základních práv a svobod a mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy České republiky, protože Listina základních práv a svobod "v žádném svém ustanovení, především v čl. 8, zaručujícím osobní svobodu, ani v čl. 41, delegujícím omezení některých základních práv a svobod do zákonné oblasti, nepřipouští omezení práva obviněného podávat stížnosti proti rozhodnutí, jímž ho soud zbavuje osobní svobody. Postupná rozhodnutí o prodloužení vazby, znamenající dvojnásobek až osminásobek "nezbytně nutné" maximálně šestiměsíční vazby, jsou ekvivalentní rozhodnutí o vzetí do vazby, neboť i při rozhodování o prodloužení vazby je soud povinen zkoumat, zda trvají nebo zda se nezměnily důvody vazby." Návrh v této souvislosti dále argumentuje právem na příslušnou právní ochranu resp. soudní ochranu, vyplývajícím z čl. 2 odst. 3 písm. b) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a z čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky ve svém vyjádření k návrhu na zrušení části § 74 odst. 1 trestního řádu k odůvodnění uvedeného napadeného ustanovení uvádí: "Pokud jde o § 74 odst. 1 důvodová zpráva konstatuje, že nejde o nové ustanovení, nýbrž pouze o úpravu, která odstraňuje přetrvávající výkladové pochybnosti."

2. Dikce ustanovení § 74 odst. 1 trestního řádu před novelou byla následující: "Proti rozhodnutí o vazbě je přípustná stížnost." Její interpretaci ve vztahu k rozhodování o prodloužení vazby podal Nejvyšší soud České republiky v usnesení ze dne 6. 3. 1992, sp. zn. 2 Tz 21/92, publikovaném pod č. 57 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, 1992, přičemž dospěl k závěru, podle kterého rozhodnutí o prodloužení vazby není rozhodnutím o vazbě a tudíž není proti němu přípustná stížnost:

"Rozhodnutí o návrhu prokurátora na prodloužení vazby znamená rozhodnutí, že se vazba prodlužuje, nebo rozhodnutí, že se vazba neprodlužuje, resp. že se návrh prokurátora na prodloužení vazby zamítá. Oba naznačené způsoby rozhodnutí předpokládají, že jsou dány vazební důvody podle § 67 tr. ř., a v tomto smyslu není existence důvodů vazby kritériem, na kterém by bylo to či ono rozhodnutí o návrhu prokurátora závislé. Tímto kritériem je pouze to, zda by propuštěním obviněného na svobodu v důsledku uplynutí zákonné lhůty, po kterou je vazba přípustná, mohlo být zmařeno nebo ztíženo dosažení účelu trestního řízení.

K tomu je třeba dodat, že návrh prokurátora na prodloužení vazby není návrhem na přezkoumání vazebních důvodů. Jestliže soud při plnění úřední povinnosti, uvedené v první větě ustanovení § 72 odst. 1 tr. ř., zjistí, že důvody vazby neexistují, propustí obviněného z vazby, a to opět z úřední povinnosti podle třetí věty ustanovení § 72 odst. 1 tr. ř., a nikoli z podnětu návrhu prokurátora na prodloužení vazby. V takovém případě již nevydává ani rozhodnutí o tom, že se vazba neprodlužuje.

Z uvedeného je zřejmé, že rozhodnutí soudu o návrhu prokurátora na prodloužení vazby podle § 71 odst. 1 tr. ř., ve znění zák. č. 558/1991 Sb., není rozhodnutím o vazbě ve smyslu ustanovení § 74 odst. 1 tr. ř. Nejde tedy o rozhodnutí, proti kterému by byla přípustná stížnost podle § 74 odst. 1 tr. ř., § 141 odst. 2 tr. ř. "

Novela trestního řádu tudíž explicitně v nové dikci ustanovení § 74 odst. 1 vyjádřila interpretační závěry judikatury.

Tyto závěry se opírají o dedukci, podle které je zkoumání vazebních důvodů toliko nutnou podmínkou rozhodování o prodloužení vazby, nikoli však podmínkou dostatečnou: tou je až

posouzení toho, "zda by propuštěním obviněného na svobodu v důsledku uplynutí zákonné lhůty, po kterou je vazba přípustná, mohlo být zmařeno nebo ztíženo dosažení účelu trestního řízení". Otázkou je, zdali při naplnění vazebních důvodů je možno vůbec dospět k závěru, že by už dosažení účelu trestního řízení zmařeno nebo ztíženo být nemohlo. Jinými slovy, jestli je slučitelný závěr, podle kterého jsou současně dány vazební důvody a současně už není obava ze zmaření nebo ztížení dosažení účelu trestního řízení.

Obsahem právního institutu vazby je vymezení ústavně akceptovatelných důvodů omezení osobní svobody (po sdělení obvinění - § 68 , 160 trestního řádu) s cílem tímto nezbytným omezením osobní svobody obviněného znemožnit zmaření nebo ztížení dosažení účelu trestního řízení. Z toho vyplývá, že tvrzení o slučitelnosti současné existence vazebních důvodů a neexistence obavy ze zmaření nebo ztížení dosažení účelu trestního řízení představuje kontradikci.

Účelem trestního řízení přitom není jenom "spravedlivé potrestání pachatele", účelem trestního řízení je rovněž "fair" proces. Existence řádného procesu je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu.

Zákonnou lhůtu, vymezující dobu trvání vazby, nutno tudíž považovat za lhůtu nezbytného omezení osobní svobody obviněného (resp. obžalovaného), u kterého platí presumpce nevinny, určenou orgánům činným v trestním řízení pro ukončení tohoto řízení. Z uvedeného plyne, že při rozhodování o prodloužení vazby, kromě existence zákonného vazebního důvodu, nutno prokázat vážné důvody, v důsledku kterých v uplynulé lhůtě nebylo možno řízení ukončit.

Rozhodování o prodloužení vazby (tj. o dalším omezení osobní svobody osoby, vůči které se vede trestní řízení, a na kterou nutno pohlížet z hlediska principu presumpce nevinny) je tudíž rozhodováním, na které nutno vztáhnout vyšší požadavky, než na rozhodování o vazbě. Pro takové rozhodování, z hlediska principu rovnosti, musí platit proto vše, co platí pro rozhodování o vazbě samotné, tedy i právo na přezkoumání.

Evropský soud pro lidská práva při aplikaci čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod opakovaně zdůraznil právo dotčené osoby na přezkoumání rozhodnutí o vazbě.

V této souvislosti nutno řešit také případnou otázku, zdali oprávnění žádat o přešetření důvodnosti vazby není možno považovat za přezkoumání rozhodnutí o prodloužení vazby. Negativní odpověď, a tudíž závěr o neexistenci možnosti přezkoumání rozhodnutí o prodloužení vazby podáním žádosti o přešetření důvodnosti vazby, lze spatřovat ve skutečnosti, že oba tyto instituty se týkají odlišného předmětu přezkoumání. Přezkoumání rozhodnutí o prodloužení vazby, při existenci vazebních důvodů, může být opodstatněno absencí vážných důvodů, v jejichž důsledku v uplynulé vazební lhůtě nebylo možno řízení ukončit.

Z uvedeného vyplývá, že ustanovení § 74 odst. 1 trestního řádu , ve znění zákona č. 292/1993 Sb. , vylučuje možnost přezkoumání rozhodnutí o vazbě, za které nutno považovat také rozhodnutí o jejím prodloužení, čímž je v rozporu s ustanovením čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Důsledkem zrušení části ustanovení § 74 odst. 1 trestního řádu , a tudíž zrušení výjimky, omezující podání stížnosti proti rozhodnutí o prodloužení vazby, je absence mechanismu rozhodování v případech, kdy o prodloužení vazby podle § 71 odst. 3 trestního řádu rozhoduje Nejvyšší soud. Za účelem poskytnout zákonodárci časový prostor pro doplnění uvedeného mechanismu, obdobně jako v případě zrušení § 55 odst. 2 a § 209 trestního řádu , Ústavní soud České republiky rozhodl i v případě zrušení části ustanovení § 74 odst. 1 trestního řádu o posunutí dne účinnosti nálezu na 1. březen 1995.

P o u č e n í :

Proti rozhodnutí Ústavního soudu České republiky se nelze odvolat.

V Brně 12. října 1994